

TÜRKİYE JEOLJİSİ'NDE İLK ADIMLAR

Talat Havzoğlu^a, Yahya Çiftçi^a, Yıldırım Güngör^b

^aMTA Genel Müdürlüğü, Ankara

^bİstanbul Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Jeoloji Müh. Bölümü, İstanbul

(yahyaciftci@gmail.com)

ÖZ

Theophratus (MÖ 372-267) tarafından yazılan “Peri Lithon” (taşlar üstüne) adlı eser bilinen ilk jeoloji metni olsa da, Anadolu’yu da içine alan antik dünyayı ilk kez sistematik olarak ele alan yapıt, Strabon’un (MÖ 64 - MS 24) “Coğrafya” adlı yapıtıdır. Yazar bu eserinde, Kula bölgesindeki volkanik kayalar hakkında kökensel yorum yapan ilk yerbilimci sayılabilir. Ancak, Anadolu’da ilk bilimsel nitelikli çalışmalar 18. ve 19. yüzyıllarda yabancı araştırmacıların seyahat notları/anılar/mektuplar, sanat, tarih, arkeoloji, jeoloji, coğrafya ve botanik gibi konularda yaptıkları çalışmalardır. Özellikle de 18. yy ortalarında, Anadolu ve çevresinin yer şekillerini sınıflandırmaya yönelik çok sayıda çalışma yürütülmüştür. Ayrıca 18. ve 19. yy’larda jeoloji ve mühendislik jeolojisi konularında da araştırma ve çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu bildiride bunlardan bazıları ayrıntılı olarak tanıtılacaktır.

19. yüzyılın başında, batı Anadolu’da, Alfred Philippson tarafından yayınlanan “Batı Anadolu’da Seyahatler ve İncelemeler” adlı eser bir dizi kitaptan oluşmakta olup içerdiği çok kapsamlı araştırma ve gözlemler ile bilimsel çevrelerin dikkatini bölgeye çekmeyi başarmıştır. 19. Yüzyılın başında Anadolu’da yürütülen bir diğer önemli proje, Alman-Fransız ortak projesi olan “Bağdat Demiryolları” projesidir. Bu proje sırasında Alman araştırmacı Friedrich Fritz Frech, ayrıntılı ve uygulamalı çalışmasını “Bağdat Demiryolları Yapımı Kapsamında Anadolu’nun Jeolojisi” adlı araştırmasını 1911 yılında yayımlamıştır. Bu yayın sadece demiryolu güzergahını mühendislik jeolojisi yönünden (Toroslar’da açılan tünellerin mühendislik jeolojisi kesitleri, viyadüklerin kurulacağı zeminlerin özellikleri, bu kapsamda yapılan jeoteknik sondajlar) incelemekle sınırlı kalmamış, yazar o güne kadar Türkiye Jeolojisi konusunda yapılan çalışmaları derlemiş, kendi inceleme sonuçları ile birleştirerek önemli karşılaştırmalar yapmıştır. Araştırmacı aynı zamanda Balkanlar’da, Ege Adaları’nda, Kafkaslar’da da incelemelerde bulunmuş, buralardan edindiği bilgileri Anadolu’nun jeolojisi ile korele etmiştir. Bu çalışma hem Toroslar, Amanoslar, Suriye’nin kuzey kesimi ve Mezopotamya’da demiryolu hattı boyunca ayrıntılı jeolojik harita yapımı konusunda, hem de önemli ve sistematik paleontolojik numunelerin derlenmesi konusunda önemli bir kaynak çalışma niteliğinde olup sonraki çalışmalara ışık tutmuştur.

Hemen ardından, 1915’te Walther Penck ve Hamit Nafiz Pamir, İstanbul Üniversitesi (Darülfünun) bünyesinde Arziyat Enstitüsü’nü kurarak hem Türkiye’de jeoloji eğitimini hem de bilimsel jeoloji araştırmalarını kurumsal olarak başlatılması konusunda ilk öncülerdir.

Bu çalışmada, Anadolu ve çevre coğrafyada yürütülen öncü jeoloji çalışmalarına ve bunları üreten yerbilimcileri daha yakından tanıtmak amaçlanmıştır. Ayrıca, günümüzde yürütülen jeoloji çalışmalarının ilk kaynakları olması açısından, bunları daha yakından tanıtmak bilimsel açıdan önemli olduğu kadar, öncülerimize bir vefa borcu olarak da kabul edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Anadolu, seyahatler, coğrafya, jeoloji, Bağdat demir yolları, Arziyat Enstitüsü

PIONEERS OF THE GEOLOGY OF TURKEY

Talat Havzoğlu^a, Yahya ifti^a, Yıldırım Gngr^b

^aGeneral Directorate of Mineral Res. and Expl., Ankara

^bIstanbul University, Faculty of Engineering, Dept. of Geological Engineering, Istanbul
(yahyaciftci@gmail.com)

ABSTRACT

Although the first book on geology is the “Peri Lithon” by Theophratus (372-287 BC), the first systematic study in the Antic World including Anatolia and surroundings is “Geographica” by Strabon (64 BC-24 AC), the ancient Anatolian geographer and historian. He should be accepted as the first geologist, because he argued the volcanic rocks of Kula region in terms of their genesis. But in 18th and 19th century, many scientists and adventurers came to Anatolia for different kinds of purpose and valuable literature of travel books, letters, art, history, archeology, geology, geography and botany, etc. Especially, in the middle of 18th century, many scientific studies were conducted to classify the geomorphological features in and around the Anatolia. Afterwards, this area take interest in many geologist because it’s complex geology and ongoing some engineering projects. Some of these studies will be present in this study.

Alfred Philippson have published a book series named “Reisen and Forschungen im westlichen Kleinasien” in the beginning of the 19th century. His notes and scientific descriptions about the Western Anatolia took attention to the region by other scientists. Other important French-German cooperation project is the “Bagdad Railroad Project” in the beginning of the 19th century. Friedrich Fritz Frech, the engineer of the Bagdad Railroad, published his book, named “Anatolian Geology in terms of the Bagdad Railroad Construction” in 1911. This study includes not only the engineering properties of the railroad line (engineering geology cross-sections of the tunnels constructed in Taurus Mountain, soil mechanics of the viaducts, geotechnical boreholes, etc.), but also includes his other observations in Balkans, Aegean Islands and Caucasus, and correlations between these large area with Anatolian geology. This is the basic study about the detail geology of the Bagdad Railroad line across Taurus and Amanos Mountains, northern part of the Syria and Mesopotamian region in terms of geological mapping and systematical paleontology.

Short after, “Geology Institute” was found in Istanbul University by Walther Penck and Hamit Nafiz Pamir. It is accepted as the milestone of the geology education in Turkey and institutional scientific geology studies, moreover, these scientists are the pioneers of the Geology education Turkey.

The aim of this study is to present the early geology studies in Anatolia and near surroundings and pioneer earth scientists. This is important because these studies are the foundations of geology in this area and this is the scientific approach, in addition, it’s important also in terms of the fidelity to these pioneers.

Keywords: Anatolia, travels, geography, geology, Bagdad railroad, Geology Institute